

Kommunal-tyranner : grupper och personager från småstaden : spegelbilder, t...

Rydellius, Jan Petter,

53 E a Br. 1898

National Library
of Sweden

RYDELIUS, J. P.

Polit.

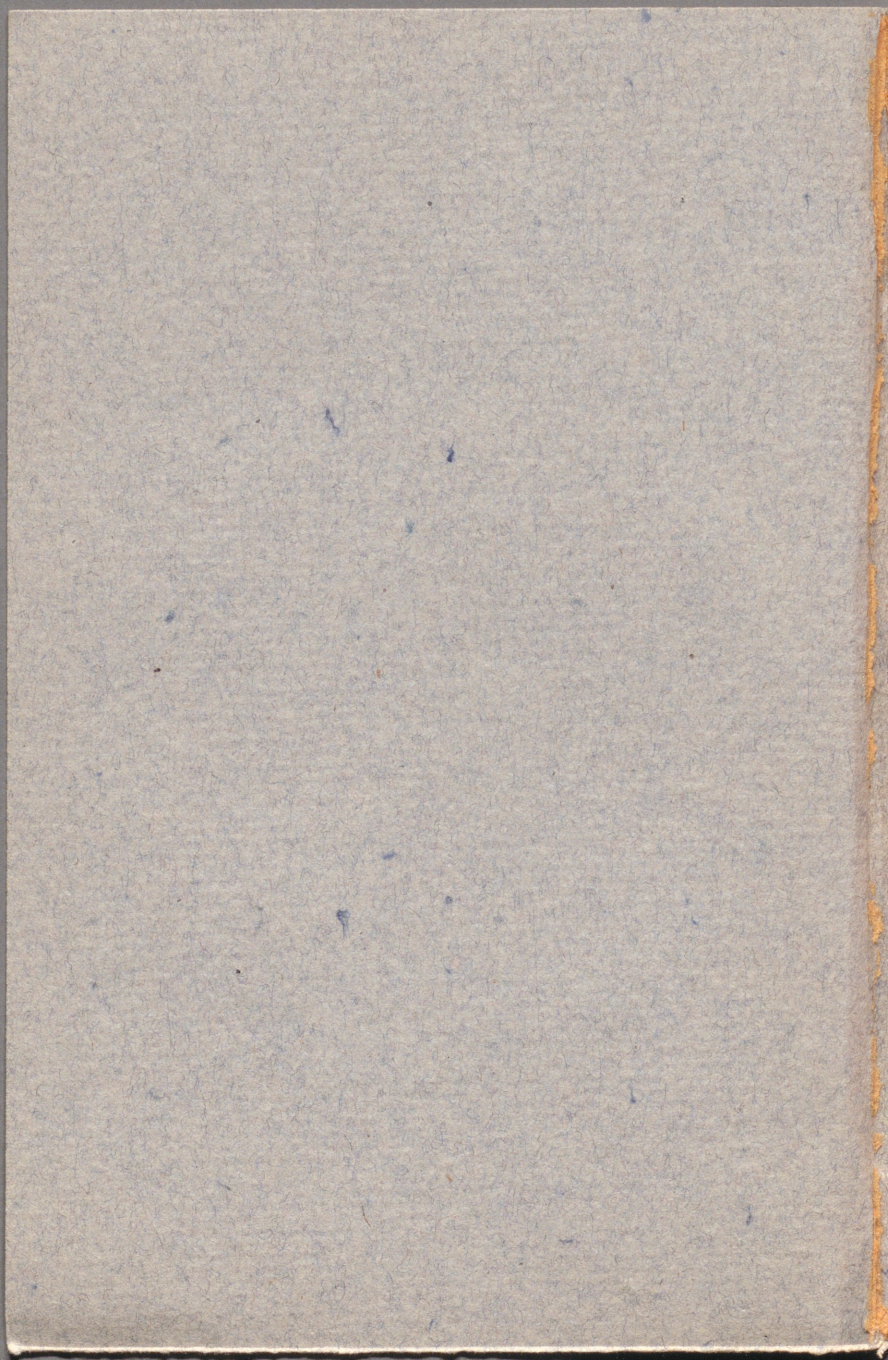
Sv.

(Br)

o

1898

Stellen 1898

Polit
So.
(Pr.)
1898

Grupper och Personager

från

Småstaden

Spegelbilder,

Typer och

Interiörer

af

Sall. Crisp. Novissimus =

J. P. Rydelius

Stockholm
Alfred Enockssons Förlag.

Pris 50 öre.

Kommunal-Tyranner

Grupper och personer

från

Småstaden

Spiegelbilder, Typer och Interiörer

af

Sall. Crisp. Novissimus =

J. P. Rydholm.

Stockholm.

Alfred Enocksons förlag.

1898.

Kommunal-Tyraner

Grupper och personer

år

Stockholm

Spektralfotografier och fotografier

år

Sall. Crisp. Novissimus

Stockholm 1898,
Joh. Nilssons tryckeri, Döbelnsgatan 29.

Förord:

De bref, som härefter meddelas, utgöra visserligen en uppriktig själs bekännelse, men ensamt den omständigheten skulle väl knappast berättiga deras offentliggörande. Det är också först, sedan de i en ganska talrik vänkrets vunnit åtskilligt bifall, detta sker.

Man har hållit före, att »de förbiskymtande skuggor», som i brefven tecknas, möjligen kunde verka såsom afskräckande exempel och sålunda åstadkomma något godt, om de framfördes äfven utanför vänkretsen.

Tusenden lära vara i samma sorgliga eller, som stockholmaren säger, »kymiga» belägenhet som brefskrifvaren befann sig uti; han ger visserligen skildringar från sin närmaste omgivning, men de äro utan tvifvel typiska.

Kommunaltyranniet är onekligen ett ondt, och att strida mot det onda är moraliskt berättigadt.

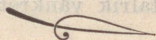
Möjligen skulle man hafva någon anmärkning att göra emot de vapen, som användas; men gent

emot vissa fiender torde gälla, att »sådant läder skall sådan smörja ha».

Alla namn äro ur skildringarna strukna — af nyttighetshänsyn. Kommunaltyrannerna på hvarje ort borde kunna se sig själfva i denna spegel.

Slutligen bör anmärkas, att både brefskrifvaren och brefmottagaren äro ense om brefvens öfverlemnande åt offentligheten, äfvensom att denna broschyr såsom utgörande en tendensskrift icke bör påläggas någon högestetisk måttstock.

Brefskrifvaren.

Första brevet.

Käre vän! Du har flere gånger frågat mig huru jag trives och huru min omgivning, mitt umgänge, är i denna min lilla af naturen så rikt begåfvade stad, men jag har blifvit dig svaret skyldig. Då jag emellertid nu företagit mig att skrifva, så vill jag göra det grundligt, och du torde snart få erfara, hvad jag menade när jag till svar på din höga visa om denna stads sköna läge anmärkte: »en fager natur utan ädla människor är som en praktfullt klädd kvinna utan hjärta».

Före min inflyttning till detta samhälle, som jag något så när helskinnad inom kort lemnar, gaf mig en om dess förhållanden som jag sedermera funnit väl förfaren god vän följande råd: »När du kommer dit, så sätt in ditt rörelsekapital i mandarinernas klubb, egna dina aftnar åt kortspel och punschdrickning, lägg bort titlarne med stadens källarmästare, låt din tunga löpa qvickt om frånvarande vänner och akta dig att träda i opposition med kommunalstyrelsens öfverstyrelse!»

När jag säger att detta var en erfaren väns goda råd, finner du, att det varit mindre väl bestäldt med min trefnad inom samhället.

De flesta i denna stad af såväl embetsmannasom handlande- och handtverkarekåren äro inflyttade och af mandarinerna finnes ingen enda infödd.

Jag skall nu gifva en kort skildring af mandarinklassen.

Det stora flertalet af mandarinerna är det hvarken på grund af födelse, uppfostran eller arbete, ty det finnes hvarken börd, bildning eller rikedom inom deras klass, och de skulle därför i ett annat samhälle icke alls vara några mandariner; — men de tro sig vara spanjorer, stå med stämgaflöden i hand och anslå ton samt göra anspråk på, att andra skola hysa samma smak af kryddbod eller hökare som de själfva.

Handlandena tituleras patroner och hafva samtliga gjort följande karriäre:

De gingo ut från skolans allra lägsta klasser för att ikläda sig en springgosses skepelse, befordrades derpå till expediter bakom disken, derifrån de fingo gifva order åt sin pappa, bodkarlen, blefvo inom kort för stora för principalen och öppnade då egen affär.

Betecknande för handlande-mandarinernas yrkesinsigter är anekdoten om den, som till-

skref en firma, att han vid uppackning af varorna saknade — rabatten, »men sådan behöfde ej sändas, ty han hade fått den samma från annat håll!»

Denne mandarin tillhör dock ej fullt de förras kategori, ty han steg från jernvägsarbetare upp till handelspatron, liksom en annan gjort karriären från lykttändare.

Den nödvändiga bokföringen skötes för det mesta af ambulatoriska bokkarlar, hvilka konkurrensen tvungit att arbeta för spottstyfrar, eller skötes den icke alls, hvarpå äfven finnes exempel, i det stadens rådstufvurätt måst döma en af de mindre mandarinerna till fängelsestraff för bristande sådan.

Mandarinerna af handelsklassen hafva aldrig haft tid öfrig till utbildande af vare sig intelligens eller sällskapsgåfvor, om sådara varit befintliga, och jag skulle vara den siste att härför klandra dem, derest de icke fordrade, att hela världen skulle dansa efter deras blindpipor. Prof fryttarne hafva varit deras lärare och själsörjare, teaterband deras mönster som »salongslejon», källaren, biljardsalen och skjutbanorna hafva varit deras bildningsanstalter.

Du torde häraf förstå, huru omöjligt det kan ställa sig ibland att taga seden dit man kommer.

Mandarinerna af embetsmannaklassen såsom magistratspersonerna, presterskapet, läkarne och skolmännen hafva ju åtminstone betyg på skolvett, men undervisning i lefnadsvett meddelas dess värre hvarken i våra elementar- eller högskolor. Det kräfver ingen större erfarenhet för att känna till, att en person, som på skolbänken och i studentkammaren, på skrivvarekontoret eller i skolrummet tillbragt sin mesta tid icke kan vara synnerligen skickad att lära andra lifvets konst eller lämplig att som ceremonimästare kräfva lydnad.

En liten afslipning och i många fall den enda, som gifves »en studerad karl», som icke genom uppfostran i hemmet fått sina seder mildrade eller insupit smaken för ett ädlare lefnadssätt, tillföres honom vanligen som giftorätt, när han bildar eget bo, men nu saknar nästan samtliga af min stads mandariner förmånen af sådana slipstenar, ty de hafva i flesta fall äktat sina hushållerskor, sömmerskor, värdshusflickor eller »rika bondtöser», som näst värdshusflickorna med deras samlade tioöringar stått högst i kurs.

Societetslifvet i denna stad är idel tomhet och armod såväl inom- som utomhus.

Man kan icke bjuda utöfver hvad huset förmår, och när andligt intresse saknas, förvand-

las hemmen alltifrån förmak och sängkammare till klubbrum och schweitzeri. Punschdrickning och kortspel fylla tomrummet, tills öfverdådssexan, som man med bestialisk ifver angriper, hunnit serveras.

Det är alldeles som vid en huggsexa på värdshuset.

Då naturligtvis småtyrannerna och »politikussarne» rekryteras bland mandarinerna och kommunalstyrelsens öfverstyrelse utgöres af deras öfversta toppar, så torde den föregående skildringen kunna bilda bakgrund åt den följande.

Men först ett och annat från spelklubben till ytterligare karaktäristik af detta samhälles avtokratiska styrpinnar.

Inom spelklubben hafva under de närmaste åren stora summor bytt om egare, men spelkamraterna hafva äfven fått betäcka balanser — en sådan har uppgifvits till 16,000 kr. — samt följa en och annan ruinerad till grafven.

Åt en öfverste mandarin, som visserligen under sjukdom, men under misstänkta omständigheter afled, hafva de rest en minnessten på grafven, och åt enkan, hvilkens stora förmögenhet på omkring 10 år försvann, voterade de derefter en årlig pension af kommunens medel!

Ett par anekdoter från klubben, allmänt omtalade i staden, äro för resten betecknande nog.

En af de högre mandarinerna, en före detta officer med svärdsorden, fick alltid genom uppasserskan bud att infinna sig hos sin fru, så snart han suttit i tur några timmar. Han stod i hemligt förstånd med heben, och när man kom under fund med hans fördelaktiga reträtter, utvisades han ur klubben — men han kunde icke undvaras.

Åtskilliga försäkras begagna — konstiga spel.

Innan jag lämnar denna så att säga familjekaraktäristik öfver samhällets mandariner, vill jag omnämna deras stora beredvillighet att låna sina namn såsom inbjudare till välgörenhetsnöjen, soaréer, baler, bazarer o. s. v. Af influtna entréafgifter och öfverbetalningar utgår största summan med förmånsrätt till gäldande af nöjena för »honoratiore» före, under och efter — välgörenhetsdagen.

Du skulle kunna anse en och annan af förestående anmärkningar om min societet kitslig och småaktig, men jag har flera gånger betonat mandarinernas stora anspråksfullhet, och det kan ej annat än väcka leda, afsky och harm, när dessa i nästan allt inkompetente och ove-

derhäftige rucklare och toddyligor upphäfva sig till vårdare och domare öfver den offentliga moralen, den sociala och religiösa såväl som den politiska.

För närvarande synes emellertid en sak rätt mycket oroa mandarinerna. Med hvarje döende mandarin minskas namnsäkerheten. Bankernas hufvudkontor, belägna i grannstäderna, hafva blifvit misstänksammare. De rike lemna rakt ingenting efter sig, hvarför bördan ökas för de efterlevande.

Det är möjligt att nemesi vakar och att, som det heter mera expressivt än vackert, hut går hem.

det följande: jag har och tillhör till denna äm-
 ningen den sociala och religiösa ämnen som

Andra brevet.

Kära vän! Den lysande kortège af manda-
 riner jag i mitt förra bref framförde regerar
 detta arma samhälle, och har icke blott det all-
 männas utan äfven den enskildes väl och ve i
 sin hand.

Verkställande myndighet är kommunalsty-
 relsens öfverstyrelse, som officiellt benämner sig
 »konsortium», och arbetar genom mandariner
 af minorum gentium eller före dettingar, hvilka
 för sin lydnads skull underhållas genom aflö-
 nade allmänna förtroendeuppdrag: kommunal-
 revisorer, kommunalkassörer, kommunalsekre-
 terare, kommunalbyggmästare o. s. v. samt an-
 ställningar för sig och familj i det patriotiska
 bränvinsbolaget.

En bland dessa konsortiets verktyg må jag
 gerna först som sist karaktärisera.

Den lille viktige »herrn» går tämligen all-
 mänt under det utländskt klingande namnet
 Pratastrunto och klef från trumman upp på
 krämaredisken, hugnades med plats inom stads-

fullmäktige o. med flera uppdrag, tills betalningsinställelsernas och ackordens tid kom, hvarefter konsortiet tog honom och familjen under armarne. Han tyckes emellertid hafva det kvar från k. m:ts och kronans tjenst, att han försöker vara gentleman — han är obligatorisk värd på bröllop och begrafningar — men han faller trots sina bemödanden stundligen på näsan i brackiotismens träsk. Hans hala, snabba och mot icke-mandariner hänsynslösa tunga samt på skandaler goda väderkorn gör honom mycket fruktad, och den mot konsortiet olydige kan vara säker om att få hr Pratastrunto till syssloman i sin konkurs. Sysslomannaskap i konkurser utgör nämligen en af formerna för de belöningar som utdelas af konsortiet, till hvilket köpmannaföreningarnas allsmäktiga ombud hör. Hr Pratastrunto användes äfven tidtals som chef i allmän penninginrättning, hvori han tillika är revisor, men lär då bedja platstidningarna om tystnad.

Jag skall nu lemna några exempel på, huru mandarinerna tillvällat sig och bibehålla makten öfver de enskilde.

De hafva gifvetvis sparbanken och de enskilda bankernas afdelnings- eller kommissionskontor i sitt våld. När de röna motstånd eller omedgörlighet i någon fråga, så hota de van-

ligen: »jag skall komma ihåg er, när ni kommer med papper till banken!» Den omedgörlige trakasseras på alla upptänkliga sätt och är utan räddning förlorad, derest han icke har desto bredare rygg.

Den svagaste punkten en affärsman t. ex. kan angripas på är hans kredit och med köpmannaföreningarnas ombud som biträda lyckas det nästan alltid att förderfva den misshaglige.

Allmänt berättades, huru detta ombud här om året rådde en grosshandlare, som hos honom hörde sig för angående ett par affärsmäns soliditet. Om den ene — en som konkursade vec- kan efteråt — hette det: »sälj hela ert lager, för han är säker som banken», medan han om den andre — en som man icke på ännu fyra år kunde trots alla ansträngningar störta — yttrade: »sälj ingenting till honom, för han är fallfärdig och håller sig inte till månadens slut!»

Sedan det lyckats att störta en misshaglig, delas rofvet.

Gunstlingarna sättas till arbeten inom affären som expediter, kassörer och renskrifvare, tidningarna mutas med stora annonser, och sysslomännen rösta åt sig sjelfva ansenliga årslöner för arbeten, som af andra uträttas på konkursmassans bekostnad. Men helst är dock konsortiet med om att utverka ett ackord att

börja med, ty sådana tjänster betala sig särdeles väl. De taga som utverkare af ackord skinnnet af den stackars affärsmanen för att sedan som sysslo- och ombudsmän taga hans kött och ben.

Offret-gäldenären vågar icke mucka, fastän han ser borgenärens egendom plundras.

Då hotar man.

Särskildt en af de i storkonkurserna obligatoriske sysslomännen utmärker sig i detta hänseende.

En under de sista åren plockad, dock icke krossad cessionant egde en i annan stad boende broder, som dristade att göra anmärkingar mot utdelningsförslag och arvoden, och det begaf sig, att åsyftade syssloman tillskref allmänna åklagaren och begärde att cessionanten skulle häktas såsom bedräglig gäldenär, »bevis skulle sedan inför rätten företes». Åklagaren kunde ej åtlyda ordern, men cessionanten, som erhöll skrifvelsen in originale, kunde ej förmå sin broder att vidhålla anmärkningarna.

Lyckan står de djerfva bi.

När det senare i en annan större konkurs kunde afhandlas om ackord, tillskref samme obligatoriske syssloman gäldenären, att om han icke inom vissa timmar stadfäste det till, jag vill minnas, inemot 5,000 kr. upptagna sysslo-

mans- och ombudsmansarvodet, skulle hans ackordserbjudande icke förordas, hvarjemte han hade att akta sig för sina handelsböcker. Gälldenären lät för tillfället skrämma sig och fick sitt ackord, men öppnade sedan process om återvinning. Det är betecknande för detta mål, att stadens rådhusrätt fått det åter från hof-rätten minst tvenne gånger för ny laglikmätig behandling! Här omtalade hotelsebref är bilagdt handlingarna i målet.

Jag skall tillåta mig att framdraga ett par exempel ytterligare på, huru skräckväldet utöfvas, ty det är naturligtvis på valmännens underkastelse och förnedring som mandarinerna bygga sitt kommunala tyranni och äfven för resten sitt politiska öfvervälde.

För att komma ut ur svårigheterna med några löpande förbindelser, beslöt en affärsman något år sedan upptaga ett lån af omkring 30,000 kr. på sina gårdar, hvilka sålunda intecknades. Denna inteckning öfverlemnade han i och för lånets erhållande till en vän bland mandarinerna, hvilken emellertid gjorde det bruk deraf, att han insamlade alla papper för sig och sina vänner, men lät alla andra förfalla, så att affärsmannen nödgades begära sig i konkurs. Konkursstaten visade betydligt öfverskott, men gälldenären hade råkat stöta sig

med mandarinerna och konkursen fortsattes, enär i den samma fans något att få.

Den vän, som mottagit den sista in-teckningen och med orden: »kära bror, du vet, att mitt ord är detsamma som en ed», afstyrkte att skrifvelse angående mottagningsvilkoren skulle upprättas, blef egare till gårdarne och sökte derefter samt vann vräkningsdom å den forne vännen, hvarvid möblerna utflyttades på gårdsplanen, och dörrarne tillbommades, medan de husvillan fingo taga sin tillflykt till granarne.

Gäldenärens hustru, som fört betydande förmögenhet in i boet och varit en frikostig värdinna för alla mandarinerna, men äfven de fattiges och sjukas beskyddarinna, var vid tillfället i sjukdom och förlöstes någon tid efteråt af döden; men när gäldenären själf för icke så länge sedan gick bort, hade han fått upplefva den obarmhertige vännens fall och sett denne nedstiga från sitt grosshandlarekontor och sin ståtliga våning till en liten hökeriaffär med rum och kök innanför butiken.

Vid minsta opposition föranstalta mandarinerna i denna skräköping, att vederbörande får sig tillstäldt ett memento mori.

Den mångårige disponenten för en af stadens största och bästa affärer råkade härom

året af någon anledning i onåd hos öfverste mandarinerna, som löper omkring i en läkares skepelse. Strax skedde en sammansvärjning, och den både förut och efteråt alltid enhälligt återvalde disponenten fick samma år vid bolagsstämman nöja sig med 2 rösters majoritet!

Den som råkar ut för öfverste-mandarinens onåd blir förr eller senare ovilkorligen distancerad, ty öfverste-mandarinerna glömma ingenting, blott sina egna handlingar, och hans förmåga i intrigen är betydligt större än i yrket, hvarjemte han har samhällets qvickaste löpare helt och hållet i sitt våld.

Innan jag slutar detta bref vill jag tillägga, att stadens borgmästare, som före valet vistats så pass länge i samhället, att han hunnit dricka brorskål med källarmästaren och flertalet af de större röstegarne, likaledes är mandarinerna underdånig.

En högerman bland stadsfullmäktige, en fullkomlig nolla för resten, hade råkat i onåd hos öfverste-mandarinerna, och borgmästarens underdånighet förledde denne på ett valmöte till den taktlösheten, jag hade så när sagt oförskämtheten och skandalen, att uppträda och disputerade med valmännen om, hvilka de skulle få välja in i kommunalstyrelsen! Den som det var fråga om att pricka gick emellertid med

god röstöfvervigt åter in bland stadsfullmäktige, ty konsortiet hade den gången allt för knapp tid på sig, men han har sedermera afklädts det ena efter det andra af de förtroendeuppdrag; han förut innehade.

Hade han blott papper i bankerna, så skulle han snart vara offrad.

Tredje brevet.

Käre vän! Det torde nu vara på tiden, att jag inviger dig i mandarinernas metod vid handhafvandet af kommunens angelägenheter, och jag vill därför lemna några smärre kapitel ur stadens nyare, ekonomiska historia.

En bland öfvermandarinerna och innehafvarne af den gula jackan var egare till ett vid staden liggande jordområde, för hvilket han vid försäljningen borde förhjälpas till god betalning.

För detta ändamål bedrefs, att området införlifvades med stadsplanen, utlades till tomter och gator, hvarpå erhöles k. m:ts bekräftelse. Men något lockande borde äfven läggas till för att förmå folk att köpa tomter och bygga derstädes. Derför bestämdes i byggnadsstadgan att staden skulle bygga och underhålla gatorna i den nya stadsdelen. I de gamla stadsdelarne hvilat detta onus på gårdsegarne.

Spekulanter kommo i mängd, och tomterna gingo åt till höga priser. Det gjorde ju ingenting att betala högt, då man sedan kunde pressa

kommunen, som hade skyldighet att inköpa en del af tomten till gata. Man skulle derigenom få byggnadsplatsen nästan för intet.

Hus efter hus uppfördes och efter 8 å 9 år var hvarje tomt försåld. Nu gälde det emellertid att komma ifrån gatubygandet. Mandarinerna sökte därför till en början få allt gatuunderhåll öfverflyttadt från sig, ty de äro naturligtvis gårdsegare, och öfvertaget af staden. Detta misslyckades emellertid. Men då fann en af dem på den eminenta idén, att man kunde rädda sig genom att ändra byggnadsordningen! . . .

Det är emellertid icke länge sedan k. m:t tillbakavisat detta grofva försök. Tomtköparne som skulle luras, räddades sålunda. Staden måste inköpa eller exproprieras gatudelarne af dem. Men öfvermandarinen, som från början egde jorden, var den som skördade vinsten.

Omnämnas bör att en framsynt medlem af kommunalstyrelsen, innan tomtförsäljningen började, väckte förslag om, att staden skulle köpa hela det ifrågavarande jordområdet för att kunna reglera bebyggandet så, att icke alla gator behöfde anläggas på en gång, men detta goda förslag föll naturligtvis så väl det än var motiveradt.

Eljes hafva stadsfullmäktige ingalunda dragit sig för att köpa jordområden.

Det har alltid vid sådana tillfällen gått så till, att ett »konsortium» af kommunalstyrelsemedlemmar först inköpt området »för att hålla det staden tillhanda», och när stadsfullmäktige-konsortiet blifvit egare till detsamma, hafva inga svårigheter mött för att få köpet öfvertaget af staden.

Historien om vattenledningsfrågans lösning erbjuder mycket af intresse som ock är karaktäristiskt för mandarinernas sätt att vårda stadens angelägenheter.

Den frågan drefs fram från början till slut konsortievägen.

Nu eger staden mer än tillräcklig och ytterst välbelägen naturlig kraft likasom äfven närbelägen och ypperligaste plats för ett vattentorn — men kommunalstyrelsen eger ock till största delen det bolag, af hvilket staden köper belysningen till gator och allmänna byggnader. Det mycket kloka förslaget att använda den naturliga kraften för vattenledningen skulle menligt inverkat på belysningsaffären, som naturligtvis med så inflytelserika principaler måste vara god.

Det börjades sålunda med inköp af nya jordområden, hvaraf det första inköptes för affärs-

ändamål. Fattighjonen skulle kan tänka egna sig åt brännstorfsfabrikationen. Sedan inköpte konsortiet jordområdena, som stadsfullmäktige därpå läto till staden skänka donationsfonder öfvertaga. När man sålunda nedlagt stora summor på dessa köp, afklipptes allt resonnement om vattenledningen, ty den skulle naturligtvis dragas fram genom dessa stadens egendomar.

Belysningsbolaget var räddadt.

Såsom exempel på huru tvärsäkert mandarinerna handla, vill jag på tal om vattenledningsfrågan berätta, att arbetet sattes i gång, redan innan k. m:t gifvit tillstånd till lånets upptagande, och att ansökningen om expropriation af ett mindre område, som behöfdes, var så klen ihopkommen, att expropriationen vardt af k. m:t vägrad.

Spirituosa- och maltdryckshandteringarna lemna i alla småstäder anledning till talrika intriger och så äfven på denna plats.

Det vore ej värdt för någon att på entreprenadauktionerna bjuda öfver nuvarande arrendatorn af stadshuset och till derstädes förlagda spirituosaförsäljningen, och en så kallad ölrättighet kan icke innehafvas af någon annan än en, som kryper i stoftet för mandarinerna, som ega bryggeriet och bestämma om såväl antalet ölserveringar som dessas föreståndare. Med

källarmästaren är kontrakteradt, att han skall köpa all spirituosa till för andra kunder gällande priser af stadens spritbolag, och den förståndare för en ölservering, som icke uteslutande sålde af mandarinernas tillverkning skulle snart beröfvas serveringsrätten.

Klokskapen i att förbinda källarmästaren att köpa spirituosa af spritbolaget torde ingen dödlig kunna fatta: aktieegarne mandarinerna få ju ändå ej qvittera till sig mera än 6 procent af aktiekapitalet. Det torde väl för staden vara fördelaktigare att erhålla något tusental kronor mera i hyra för lokalerna, ifall källarmästaren finge köpa sina varor från billigaste håll, ty hyresmedlen behöfde ej delas hvarken med stat, hushållningssällskap eller landsting.

Likasom spirituosavarorna å stadshuset stundom ej kunna undgå berättigadt klander, hvar till källarmästaren är oskyldig, så torde ingen stad finnas, der ölet är så dyrt som här. Redan i grannstäderna är ölhalfvan serverad minst 5 öre billigare. Det inhemska ölet är utan konkurrens och att så är, sörja stadsfullmäktige aktieegarne för. Då man fruktat att få in bättre och billigare maltdrycker, hafva serveringsrättigheter vägrats på de ömkligaste skäl, såsom då vederbörande inför högre myndighet afstyrkte bifall, under uppgift att sådan hand-

tering redan fanns och någon mera ej kunde behöfvas, under det att faktum var det, att »den befintliga» var stängd och den under cession varande innehafvaren redan flyttat från staden!

Uppgiften till den högre myndigheten var sålunda den gången, 3 å 4 år sedan, hvad man kallar »sanning med moderation». Det är möjligt, att cessionantens namn stod kvar i handelsregistret, och der står det troligen ännu.

Apropos detta handelsregister, så berättades på sin tid, att ett lika ömkligt börjadt som sedan slutadt aktiebolag aldrig varit i detsamma infördt, ehuru firman var i vederbörlig ordning anmäld. Om denna firma torde jag i det följande få ett och annat att säga likasom om hjälten i den samma, hvilken i sin litenhet sökte upphäfva sig till en mandarinernas mandarin på fosterländsk och skyddsvänlig grund. Hållen under armarne af våra tullpatriotmandariner, fick han reträtt till Stockholm. Jag har äfven en risknipa till hands åt honom, och skall återkomma.

Fjärde brevet.

Käre vän! Det var åtskilligt lif i denna stad den tid man skulle taga sin position i den stora tullfrågan.

Stadens »politiska tidsperiod» började med Kammarupplösningen 1887 och slöt, när »status quo» inristades på maktpartiets program.

Sin egen väg gick den af alla vördade, på grund af ämbete och ekonomi fullt oberoende samt af stadsbornas kynne alldeles obesmittade åldringen X. och honom följde af auktoritetstro de mellan 70 och 80, som kunde räknas eller ville räknas till »de öfre tiotusende». Jag skrifver auktoritetstro, ty jag måste hysa de starkaste tvifvel om, att det uppvaknande eller rättare nyfödda partiets intelligens var mäktig att uppfatta skäl och motskäl. Det var en nyhet för denna intelligens, som aldrig sysselsatt sig med annat än, att om man inköper ett kilogram såpa för 20 öre och säljer varan för 40, så har man 2 tioöringar i ren vinst.

Men det fanns äfven en annan sol, som sträfvade att draga till sig de smärre himlakropparne och reglera deras banor, och det var Z., en i de gamles visdom mäktig lärd herre.

Hr X. var fyrbåken bland bränningarna på den politiska oceanens högra strand, och hr Z. blixtrade ut sitt vägledande sken öfver de krångliga farvattnen på dess venstra. Befolkningen kom i hopar liksom fiskstimmen en mörk septembernatt nalkas fiskarens bloss, där han framskjuter sin båt i notvarpen mellan insjöns vass och säf.

De voro emellertid mycket olika dessa ledande män.

Hr X. var en verklig karaktär och en ädel personlighet, genomträngd af lefvande öfvertygelse och varm fosterlandskärlek, och så stor var makten hos hans så att säga samvete, ty han uppträdde aldrig som agitator, att han drog hvarje man till sig, som ännu icke hunnit genomsyras af det för min stad speciella höger- och vänsterom-lynnets och på grund däraf tillhörde båda partierna på samma gång. Den i själ och hjärta stockkonservative och ärkebyråkratiska hr Z. försmådde icke folkurtis, och lät handlandena förstå, att om de icke antecknade sig å hans lista, sade de farväl åt sin bästa kund.

Partierna drabbade denna tid väldeliga tillsammans, och alla möjliga angelägenheter behandlades och afgjordes med hänsyn till tullfrågan.

Sparbankens styrelse föll på — tullfrågan, men kamrern räddade sig genom en politisk omvändelse. Han måste lystra till det starka skälet: »Du skall hålla med den, hvars bröd du äter», att skäl som ofta lär framföras i valtider.

Du vet, käre vän, huru illa jag tycker om detta skäl, jag som hyllar den åsigten, att hvarje arbetare äter sitt eget bröd, medan arbetsgifvaren ganska ofta äter sin pappas efterlemnade kakor.

Partierna stodo som sagdt skarpt mot hvarandra; det hade kommit politik till staden. Männen trätte, fruarna föraktade hvarandra och skolpojkarne togo hvarandra i peruken.

Jag glömmet aldrig dessa tider.

Stadens budget uppgjordes med hänsyn till frågan skyddstull eller frihandel. Bevillningsberedning och taxeringsnämnd valdes med hänsyn till tullfrågan. Tullfrågan spelade in i alla kommunens angelägenheter liksom i alla bolagsföretag. Det är så godt om bolag i denna stad, hvarom mera i nästa bref. Jordinköp och gaturegleringar, vatten- och afloppsledningsfrågan, belysningsväsen och renhållning, soc-

kenbibliotek och arbetareföreläsningar, good-templareanslag och fattigunderstöd, kort sagdt allt gjordes beroende af tullfrågan. Det skedde naturligtvis därigenom, att man dyrkade personligheten som det högsta.

Man var så politiskt intresserad, att — örfilar förekommo i tamburen till vallokalen, och valmännen ropade »artigheter» till hvarandra midt öfver torget.

Men förtreten från stadsfullmäktiges sammanträden, kyrkostämmor, sparbanksammans träden, bolagsstämmor, val- och folkmöten sköljdes vanligen bort i våningen där under, hotellschweitzeriet, eller bortblandades vid kortspelet i våningen däröfver, hvarest klubbrummen äro belägna. Så synnerligen djupt fäste sig aldrig åsigterna, utan voro som dräkten för en kvinna af värld: de lades bort helt mekaniskt, när modet varat någon tid.

Hvartdera partiet hade naturligtvis från den stora politiska schismens början sitt särskilda organ i lokalpressen. Tidningsmännen vaxlade skarpa hugg, medan insändarne nedgjorde hvar andra.

Snart, ja, till och med något före »status quo regimen» och innan moderat-moderaterna gjorde sin entré på den politiska arenan, inträffade emellertid ett par händelser, som jäm-

nade ut partierna och återförde det lugna samhället, så att medborgarne som förut mera verksamt kunde egna sig åt hvarandras enskilda affärer. Hr X. slutade sitt verksamma och vida omkring fruktbarande lif, och med hans bortgång själfdog det skyddsvänliga partiet inom orten. Knappast märktes några dödsryckningar, ty af lefvande öfvertygelse hade funnits så föga. När hr Z. kort därpå afflyttade till en annan stad, så lade äfven de upp, som seglat i hans kölvatten. De under den korta politiska perioden bildade föreningarna af höger- eller vensterursprung gingo därpå utan buller bort ur tiden och begrofvos utan själaringning.

Lokalpressen hade emellertid tillkämpat sig en viss betydelse under tullstriden, och det var ju en obehaglig sak, hvarför Herodes och Pilatus ansågo sig böra sluta vänskap och göra front emot det så kallade fria ordet.

Kommunaltyrannerna lyckades utföra en i sitt slag mästerlig kompromiss.

Det konservativa partiet sålde sin tidning, hvars grundläggare och ägare, ännu obekant med stadslynnets art, förtroendefullt låtit den samma öfvertagas af ett aktiebolag af mandariner, till en radikal tidningsutgivare, hvilken dock klafbands, därigenom att han försträcktes

penningar till köpet af bolagsstyrelsens ordförande, och fick sig munkorg pålagd af bolagsstyrelsens vice ordförande, som utvalde honom till folkskollärare i landsförsamlingen.

Sålunda hade stormannapartiet tidningen fortfarande i sina händer, och det vann äfven den andra platstidningen, som skulle vara frisinnad. En af boktryckeriarbetarne fick inköpa affären för pengar från den forna frihandels-högern, hvilkas märkesmän undfingo förlagsinteckning i stilar och pressar.

Den storpolitiska perioden var slut och det skulle kunnat falla tidningarna in att ägna sig åt samhällets inre angelägenheter; alltså bättre förekomma än förekommas.

Kommunaltyrannerna hade vidtagit försvarsåtgärder. De hade försäkrat sig om att få regera i fred utan närbelägen kritik. Deras regeringsåtgärder skulle åtminstone icke diskuteras i lokalpressen.

Såsom af hvad jag anfört framgår, göra denna stads och denna bygds höga mandariner en så kallad konst i politiken och bekymra sig i intet hänseende om frågor, som röra fosterlandet, under hvardagliga förhållanden eller så länge modet icke kräfver en väckelse, — men man är så mycket mera mån om att okvaldt få hålla regeringstyglarne inom kommunerna,

och det är detta inre lugn man tror sig hafva vunnit genom att så finurligt göra sig lokalpressen underdånig.

Fullt oberoende var under sin förra ägare den radikala tidningen och därför måste mandarinerna dela på sig. Det ser konstbesynnerligt ut, när de konservativa hjälpa en radikal att köpa deras eget tidningsorgan, men det är icke — konstbesynnerligare än, när de radikala få understöd af de konservativa! Hvad jag ofvan skildrat torde, käre vän, förklara för dig »det fina i kråksången», som du kanske icke från början upptäcker i närmast föregående sats.

Konservativ eller radikal är för kommunal-tyrannen en fullkomligt likgiltig sak, äfven om han förstode skillnaden mellan benämningarna; men om han kan tillförsäkra sig tystnad angående sitt sätt att regera i samhället, så har han vunnit sitt mål. Att få sitta i fred och ro vid de egyptiska köttgrytorna, lefva utan kritik som enskild eller offentlig man, beklåda sig och vännerna med förtroendeuppdrag, utanordna arvoden af allmänna medel åt sig själf och drabanterna, det är kommunal-tyrannens uppgift.

Innan jag slutar detta bref, så vill jag berättä, att flere framstående politici, bland dem tre medlemmar af första kammaren, däraf den

ene är en regeringens förtroendeämbetsman, voro med om att sälja denna stads tidning af deras eget parti till det motsatta.

Det kan ju blifva till nytta i framtiden — när man vill blåsa upp en ny politisk strid. Jag hoppas att vara ifrån detta samhälle, när den tiden kommer.

Summan af min epistel är, att inom denna stad och denna bygd icke kunna varaktigt existera annat än ett storfolks- och ett småfolksparti, och att storfolkspartiet med sin ekonomiska öfverlägsenhet sträfvar efter och för närvarande äfven lyckats att tysta munnen till på småfolkspartiet.

Femte brefvet.

Käre vän! De föregående skildringarna torde hafva i viss mån gjort detta bref, som skall blifva mitt sista, öfverflödigt. Du har redan fått någon kännedom om kommunaltyrannerna i deras födelse och utveckling.

Ännu dock några smådrag.

En fallen mandarin — ty det finnes fallna mandariner liksom fallna änglar, till och med af serafimerrang — en fallen mandarin, som nyligen aflidit å stadens fattighus, sedan han förlorat allt, till och med hustru, hade upfunnit ett ord »utättningsbolaget», och han lär äfven hafva varit sysselsatt med att nedskrifva samma bolags historia. Han hade fallit offer i utättningsbolagets garn, men pennan föll honom ur händerna, och hans ofärdiga manuskript föll i bolagsmännens händer, hvilka nog draga försorg om, att det icke blir publicerad. Jag

minnes med vemod den gamle nedbrutne mannen strakla fram öfver gatorna som ett lefvande exempel på »utättningsbolagets» hänsyns- och samvetslösa arbete.

Affär är affär, är dessa nobla mandariners lag och evangelium.

En mandarintjänare, som i medgången eller snarare i toddygången talade sanningen om mandarinerna, hade gjort skulder både här och där samt råkat i ett par tusen kronors balans hos sin husbonde. Denne öfvertalar emellertid ett antal personer att jämte honom gå i borgen för ett 3,000 kronors lån åt den nödstälde. Att låntagaren var säker, kunde väl hvar och en se, eftersom mandarinerna hade skrivit sitt namn först bland borgensmännen. Mandarinen-husbonden-borgensmannen lyfte de 3,000 kr. samt gjorde sig betald och bar sedan med nöje 300 kronors förlust i konkursen.

Samme öfverste-mandarin egde ock en släging, hvilken tillsammans med en icke-mandarin var i borgen för en mandarin å ett kreditivå 14,000 kronor. Icke-mandarinerna söktes med ett par dagars varning för hela det stora beloppet. Han var bonde han och medborgensmannen patron. Sålunda etablerades en ny konkurs och »utättningsbolaget» fick ett nytt

offer att plocka, ett fett ben att äta rent och krossa för att komma åt märgen.

Ingen vardt egentligen lidande på denna sist antydda konkurs förutom gäldenären, som nyss vorden enkeman med sina trenne minderåriga barn flyttade till en stad utom länet, där han ett par år efteråt dukade under för bekymmer och sjukdom.

De stackars i välmåga och öfverflöd uppfödda barnen intogos på fattiggården, medan öfverste-mandarinens och stupställarens, som inropat lifförsäkringen för några hundra kronor, utkvitterade ett belopp af tio tusen.

En annan historia.

Staden fick ett år sedan en ny bagare, som icke var hågad att insätta sitt rörelsekapital i mandarinernas klubb.

Han gjordes snart resfärdig, så god framtid hans yrke än lofvade honom. Utättningsbolaget lät utsprida, att hans arbetare voro behäftade med utslag af en ohygglig odygdssjukdom. Kunderna flydde från den förmenta smittohärden, och läto ej ens af publicerade läkareattester förmå sig att återvända.

Affären var förlorad.

Det fans en stationsinspektör i staden, som visade sig allt för hemma i reglementet, när det gällde öfverordnade, men som genom till-

mötesgående och humanitet förvärfvat alla trafikanters aktning och vänskap.

Han hade under 17 år varit i bolagets tjänst — men han företog sig en vacker dag att helt höfligt visa mandارينen-chefen att denne och icke han afvikit från reglementet i en tjänstesak. Väl blygdes det rika bolaget att handlost kasta sin gamle tjänare ifrån sig samt tröstade honom med en årspension af 1,500 kronor under 5 år, men han gick förlustig de afgifter han under 17 år tvingats erlægga till pensionskassan för egen ålderdom och för familjen vid hans frånfälle.

Man hyrde sedan in sig hos en annan järnväg mot ett par tusen kronors ökade kostnader; men stationschefen där var en ny uppgående stjärna på mandarinernas himmel.

Bryggerimandarinerna liksom spritbolagsaktieegarne tillhöra naturligtvis de fruktansvärdaste bland denna stads kommunalstyranner.

En af dessa bryggeri- eller ölmandariner kunde icke skönja fullständig underkastelse hos en ung bryggmästare, som mot svältlön under 5 år återupprättat tillverkningarnas sjunkna rykte. Han hade uppfattat anställningen som en framtidsplats och var tillförsäkrad goda vilkor efter försökstidens slut — så vida han icke innan dess blifvit uppsagd.

De fem feta åren skulle alltså kontraktsenligt följa på de fem magra, men den unge mannen hade icke tagit i betraktande utätningssbolagets affärsmoral.

Sista uppsägningsdagen var en söndag, och arbetsslafven, som gifvetvis icke kunde ana, att man inväntat yttersta dagen för en uppsägning, då denna äfven var söndag, hade rest till sitt föräldrahem i ett grannsamhälle; men innan solen gått ned, infunno sig hos honom ett par poliser med uppsägningsakten.

Mohren hade gjort sin tjänst, och mohren kunde gå.

Jag har i föregående bref omnämt, huru finurligt man gjordo sig af med de besvärliga tidningsmännen.

Utätningssbolaget vill ensamt herska i denna olyckliga kommun, denna stad, som genom sin sällsynta fågling likt en siréernas kust drager till sig främlingarna. Det ombestyr snart, att de upproriskes eller blott olydiges ben, som det heter hos vår gemensamme vän Virgil, »hvitna i sanden.»

Du må tro, käre vän, att jag är glad, att inom några månader slippa ut ur detta kommunaltyrannernas Inferno eller Paradis. Härmed slutar jag mina bref, som du måhända

flerstädes funnit alltför uppriktiga. Jag nekar icke till, att de äro en kränkt och harmsen själs bekännelse.

Färväl, käre vän, tills vi snart återse hvar andra!

Högskolestyrelsen

Uppsala

Förläggarens efterord.

Med en viss tvekan har förläggaren öfverlemnadt förestående manuskript till tryckning.

Skildringarna andas emellertid en sådan omedelbar ursprunglighet, att de säkerligen skola studeras med nöje — eller harm, allt efter läsarens ställning till hvad författaren antydt som kommunaltyranni eller mandarinväsende. Där de väcka nöje är det »en kränkt och harmsen själ», som finner en viss tröst och i allt fall erfar, att hans olycksöde delats och delas af andra, och där de framkalla harm — finner man sig träffad och ser, att trots allt offentlighetens ljus icke så lätt kan snoppas och släckas.

De ord brefskrifvaren nog så själfsväldigt utslungat i förordet, hafva under läsningen äfven i sin mån transformerats i förläggarens själ, nämligen orden: »Sådant läder skall sådan smörja ha», och förläggaren vågar hoppas, att läsaren skall dela med honom denna åsigt.

Stockholm i april 1898.

Högaktningsfullt

Förläggaren.

Från Alfred Enockssons Förlag, Stock-
holm, requireras.

Hvita Blad, Nykterhetspoem af Gu-
staf Lyckow. Pris 50 öre.

Med rödt bläck, Nyktra humoris-
tiska deklama-
tionsbitar af »Gustavus». Pris 50 öre.

Anders Hjelte, Nykterhetsberät-
telse af St. Pris
15 öre.

OBS! Samtliga böcker äro af prässen väl
vitsordade.

schreiner
Group

10000000014950

LÄSESALSLÄN

Kungliga biblioteket

SP...SBU

